

ність збору плати з обмежених під'їзних доріг у відкритій дорожній мережі відштовхують приватний сектор від перейняття на себе залишкових ризиків. На наш погляд, необхідно знайти механізми для залучення приватної участі і отримання вигоди від ефективного постачання. По-перше, це ефективні регулюючі і адміністративні структури державного сектору економіки, які потрібні як для залучення приватного капіталу, так і для захисту від експлуатації з боку монопольної сили в приватному секторі. По-друге, ефективне управління, що включає покращені гарантійні інструменти для розподілу ризиків і фінансових зобов'язань між приватним і державним секторами.

Слід також згадати і забезпечення підготовленими кадрами, здатними розуміти і задовольняти швидко змінні потреби транспорту. Адже це виклик, що стоїть перед керівниками транспортної галузі всього світу.

Сьогодні попит на кваліфіковані і технічно грамотні кадри для транспорту великий, як ніколи раніше. У щільно населених міських регіонах із процвітаючою високотехнологічною економікою не вистачає службовців, здатних створювати, експлуатувати і обслуговувати інфраструктуру.

Працівники транспорту XXI століття мають володіти широким набором навиків. На робочу силу у сфері транспорту драматичним чином вплинула нинішня революція в техніці, що пов'язана з прогресом у сфері телекомунікацій. Вона суттєво впливає на конкурентоспроможність нації, а також на ефективність і професійну підготовленість її робітників.

Нові горизонти в навчанні у сфері транспорту містять в собі великі потенційно захоплюючі можливості. У індивідуальному плані вони сприяють творчому пошуку студентів на всіх академічних рівнях і спонукають до планування навчання на все життя. На національному рівні вони укріплюють навчальний процес на транспорті, встановлюють взаємодію з іншими політичними сферами. На рівні суспільства (і міжнародного співтовариства), вигоди можуть забезпечити підтримку безпечнішим і ефективнішим транспортним системам, що задовольняють вимоги високо конкурентного всесвітнього середовища XXI ст.

Висновки

Ефективне функціонування єдиної транспортної системи можливе лише за умови інтермодальності, коли всі види транспорту не конкурують, а взаємодоповнюють один одного.

Аеропорти повинні вже зараз готуватися до прийому нового покоління великих авіалайнерів, які почнуть виробляти через кілька років. Містам-мегаполісам для забезпечення раціональних сполучень варто наслідувати приклад європейських і азійських міст, інтегруючих аеропорти з швидкісними залізницями і міськими транзитними системами для кращого доступу до міських центрів, які є кінцевими місцями призначення для більшості пасажирів.

Світове морське судноплавство повинне рухатися в напрямі створення альянсів і інших спільних підприємств, щоб забезпечити свою конкурентоспроможність.

Сучасні технології залізниць обіцяють подальше зростання їх значення в майбутні роки, оскільки користувачі транспорту по всьому світу вимагають вищої швидкості, надійності, пропускну здатності та ефективності.

Література

1. Родні Е. Слейтер. Міжнародний транспорт: вперед до глобальної економіки // Том 5. Електронний журнал Державного департаменту США, №3 жовтня 2000 р.
2. Роша П. Використання різних видів транспорту в одній системі перевезень сприяє міжнародній торгівлі і стійкому розвитку // Том 5. Електронний журнал Державного департаменту США № 3 жовтня 2000 р.
3. Родні Э. Слейтер. Транспорт: ключ до глобалізації // Том 5. Електронний журнал Державного департаменту США № 3 жовтня 2000 р.
4. Public administration under the conditions of European and euroatlantic integration of Ukraine: history, theory, methodology (Monitoring of scientific researches and development): V. Bondarenko; Uzhgorod, 2007. – 343 p.
5. <http://www.bigpi.bjysk.ru>
6. <http://www.apo.data.faa.gov>

А.В. БОДЮК,
к.е.н., п.н.с., НДІ фінансового права

Теоретичні обґрунтування економіки природно-ресурсного виробництва

Розробляються теоретичні положення природно-ресурсного виробництва. Проаналізовано економічні й технологічні особливості створення ресурсів і їх вилучення з природного середовища. Поділено на види виробничі процеси з пошуку і розвідки в природному середовищі автогенезних ресурсів.

Разрабатываются теоретические положения естественно-ресурсного производства. Проанализированы

экономические и технологические особенности создания ресурсов и их изъятия из природной среды. Разделены на виды производственные процессы по поиску и разведке в природной среде автогенезных ресурсов.

Постановка проблеми. У природі відповідно до її законів здійснюються багатомісячні самородні процеси створення ресурсів, зокрема надрових, ґрунтових. У таких процесах

людина участі не брала і не бере. Мінеральні корисні копалини органічного і неорганічного походження створювалися протягом усього історичного періоду існування землі в результаті екзогенних, ендегенних процесів. З певними періодами виростають ліси, дикі тварини. Таким чином, має місце створення певних благ для людей без їх рукотворної участі. Ці блага, безумовно, необхідно довести до споживача, тому необхідні певні виробничі процеси і, відповідно, певні різновидові затрати на переміщення корисних копалин, лісових, водних ресурсів у просторі та часі, багатоциклової їх обробку у процесі виготовлення продукції, придатної для виробничого чи побутового споживання.

Отже, можна розглядати як наскрізний, поєднаний у ланцюг, багатоетапний процес створення певних матеріальних благ для задоволення певних потреб суспільства. Цей процес включає, зокрема, пошуково-розвідувальні дослідження і роботи, надрокористування, переробку корисних копалин, ведення лісового господарства, вилов риби, відстріл диких звірів, комерційні процеси й т. ін. Але цей процес у цілому, на наш погляд, науковцями не досліджений. Детально не розглядається він і з позицій власності. За Конституцією України, природні ресурси є власністю народу України.

За умов соціалістичної планової економіки народної власності на засоби виробництва, народне господарство поділялося на виробничу і невиробничу сфери. За умов ринкової економіки господарська діяльність тодішньої невиробничої сфери вважається першим етапом комерційного освоєння природних ресурсів. Витрати на них компенсуються з доходів державного чи місцевих бюджетів. Так, витрати держави на ведення лісового господарства перевищують надходження від так званого збору за спеціальне використання лісових ресурсів і користування землями лісового фонду.

Другим етапом освоєння слід вважати вилучення природних ресурсів з їх природного середовища, третім – переміщення вилученої природної сировини до її споживача, наприклад, до промислового підприємства, четвертим – первинну переробку і т. д.

Таким чином, послідовний взаємозв'язок згаданих етапів поєданого ресурсного виробництва очевидний, але він теоретично не досліджений. Так, немає теоретичних основ надрокористування. Підтвердженням цього також є ситуація, що, наприклад, лісове господарство себе не окупає, проблеми з фінансуванням геологічного вивчення надр, оскільки немає теоретичних обґрунтувань та економічних суспільної прибутковості лісівництва, геологорозвідувальних робіт. Тому необхідні теоретичні дослідження і певні обґрунтування положень та економічних оцінок аналізованого поєданого виробництва, тобто організованого і не організованого людиною, задоволення його продукцією потреб промисловості, соціальних потреб населення, а також міжнародної економічної і політичної значимості для країни.

Такі теоретичні дослідження і обґрунтування логічно об'єднати в нову наукову проблему, яку пропонується наз-

вати створення прикладної теорії природно-ресурсного виробництва як теоретичного розділу економічної теорії. Ця проблема має зв'язок з такими визнаними науковими дисциплінами, як економіка природокористування, економіка геологорозвідувальних робіт, землеродія, економіка мінеральної сировини та ін.

Крім того, проблема, наприклад, інтегрується з проблемами дослідження економіки галузевих знань, інтелектуалізації суспільства тощо. Оскільки «...в сучасному глобалізованому світі домінуватимуть інформаційно-комунікативні технології, засновані на обміні знаннями – як повсякденними, що вимагатимуть постійної ідентифікації і самовизначення кожного народу, так і спеціальними, що визначатимуть прогрес і успіхи в матеріальній культурі і побуті. А сучасні біотехнології, на думку Б. Стерлінга, індустріалізують і нас самих. Причому чим вищим буде рівень інтелектуалізації суспільства кожної країни, тим легше буде зберегти національну ідентичність і розвивати відповідну духовну культуру...» [6, с. 42–43]. Україна має не тільки зберегти національну рівнозначність, а й розвиватися як багата природно-ресурсна держава та створювати відповідний менталітет, тобто менталітет не бідного народу на природні ресурси, які є матеріальною основою його заможного життя.

У числі проблем слід назвати й вивчення економічної залежності переробної промисловості від обсягів і структури економічного відтворення природно-ресурсного потенціалу країни.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. В літературних джерелах вживаються поняття виробничої діяльності, натурального, товарного, суспільного, матеріального і нематеріального виробництва і т. д. Суспільне виробництво структурно складається з таких елементів (фаз): власне виробництво, розподіл, обмін, споживання [3, с. 22]. На нашу думку, оскільки споживання розуміється і як виробниче, і як побутове, тому зміст його фази необхідно уточнити. Виробниче споживання, по суті, є виробництвом (видобутком, вилученням, переробкою) продукції. Домашнє споживання не можна включати у суспільне виробництво. Тому фазу, названу домашнім споживанням, необхідно виключити зі структури суспільного виробництва. Крім того, фаза розподілу має походження соціалістичної політико-економічної системи. За радянських часів мало місце планове розподілення продукції видобувної та інших галузей промисловості, існували посередницькі державні постачальні організації та інші розподільно-збутові організаційні формування, які й охоплювалися фазою розподілу продукції між її покупцями (виробничими, постачальницькими або оптовими чи роздрібними торговельними суб'єктами господарювання). Фаза розподілу потрібна була й для розподілу дефіциту, державного регулювання цін на продукцію, за іншими, зокрема політичними, мотивами.

Окремо зазначимо, що вже в останні десятиліття існування радянської держави між суб'єктами господарювання встановлювалися прямі економічні зв'язки. Товарна про-

дукція реалізувалася без допомоги розподільно-збутових державних організацій. Таким чином, фаза розподілу з роками звужувалося за видами продукції, обсягами, структурою, значимістю і т.д.

З переходом до ринкової економіки в країні не стало централізованого планування лісопостачання, геологорозвідувальних робіт, розподілу надрових та інших ресурсів, тому планова система розподілу вилученої, заготовленої видобутої продукції перестала існувати. Посередницькі організаційні формування зайняті безпосередньо товарно-грошовим обміном. Слід вважати, що фаза обміну в якійсь мірі охоплює й видозмінені функції розподілу.

Окремо зазначимо, що за умов ринкової економіки поставила проблема організації збуту продукції, яка вирішується прямими економічними зв'язками, рекламними заходами і засобами, іншими видами інформування. Тому підкреслимо, що не розподілення, а збут продукції для підприємств-виробників став поширеною господарською діяльністю.

Будь-якому виробництву передують придбання виробничих ресурсів для конкретних підприємств. Тому сучасне суспільне природно-ресурсне переробне виробництво слід розглядати як поєднане з видобувним (вилучним). Його логічно представляти фазами:

1) придбання суб'єктами господарювання за потребами виробничих ресурсів від зовнішніх постачальників;

2) розвідка надр, видобуток корисних копалин або їх переробка (це власної продукції) за визначеними потребами; аналогічно вирощування, заготівлю деревини, побічних лісових продуктів, вилов риби, забір води, її очищення і т.д.;

3) збутове інформування (орієнтоване на потреби споживачів в геолінформації);

4) товарно-грошовий обмін;

5) проведення фінансових операцій, у тому числі по оплаті праці найманого персоналу.

Фінансові операції здійснюються з метою забезпечення за потребами ресурсами продовження процесів вирощування лісів або заготівлі деревини, розвідки родовищ або видобутку корисних копалин чи їх переробки.

В.Г. Федоренко пише, що «...процес виробництва матеріальних і духовних благ являє собою трудову діяльність людей» [3, с. 22]. Але ж виробництво, як ми вважаємо, з розвитком його автоматизації й інформатизації, може здійснюватися й без участі людей, тому і без їх праці. Уречевлена (так звана минула праця людей, якою створена техніка) робота техніки не є трудовою діяльністю людей у технологічному процесі розвідки або видобутку корисних копалин.

Товарне виробництво трактується як така організація суспільного господарства, при якій окремі продукти виготовляються відокремленими виробниками і для задоволення суспільних потреб необхідні купівля-продаж цих продуктів, які перетворюються в товар на ринку [5, с. 111]. За нашою точкою зору, на ринку задовольняються потреби конкретних споживачів або сукупні потреби.

Суспільне господарство, суспільне виробництво належать до понять, що мають ряд визначень. Науковці також вважають, що суспільне виробництво виступає формою природокористування, надрокористування, надроресурсів, надроресурсного потенціалу, його структури, оцінки, потенціалу сталого розвитку, економічного відтворення корисних копалин і т.п. Так, О.Л. Кашенко вживає поняття економічного аспекту природокористування, як залучення частини сфери природокористування до матеріального виробництва, у процесі якого предмети природи або природні багатства змінюються, зазнають антропогенного впливу [4, с. 82].

Крім поняття предмета природи, вона також вживає поняття даного природою, за яким розуміє «...матеріальні природні об'єкти, їх властивості, закони природи тощо, тобто природні блага, багатства» [4, с. 81]. На наш погляд, всі природні об'єкти, в тому числі надрові, є матеріальними. Але нам не відомі літературні джерела, в яких би досліджувалося поняття вилучного виробництва, надроресурсного виробництва, як пропонується їх називати.

Метою статті є розробка теоретичних положень природно-ресурсного виробництва та обґрунтувань його вдосконалення. Для досягнення визначеної мети нами проаналізовано організовані процеси підготовки і виконання робіт з посадки лісу, забору води, пошуково-розвідувальних досліджень і робіт, видобутку корисних копалин за потребами.

Виклад основного матеріалу. За нашими узагальненнями, у природокористуванні слід виділити такі його напрями: 1) створення природного ресурсу у його підземному чи наземному середовищі; 2) економічне відтворення природного ресурсу у середовищі (вирощування деревини, пошуково-розвідувальні дослідження і роботи); 3) промислове вилучення природного ресурсу з середовища для подальшого використання.

Перший напрям охоплює стихійні процеси створення об'єкта користування чи окремого ресурсу виключно природою (автогенезне виробництво), без контролю людини. Автогенезне виробництво (самородне) відрізняється від організованого (промислового чи сільськогосподарського) відсутністю праці людини, засобів праці, предмета праці. У ньому з первинною речовиною проходить ресурсотворювальний процес. Для вугілля первинними речовинами були залишки вищих і нижчих наземних рослин, мікроорганізми, мінеральні домішки; для нафти – вуглець, водень, а також кисень сірка, азот тощо. Крім того, треба виділити окремо середовище, в якому проходить, і час, протягом якого проходить цей процес. Для утворення вугілля середовищем були застійні водні середовища, для нафти – осадова оболонка землі. Для лісів середовище є ґрунти.

Другий напрям охоплює організовану господарську діяльність під землею і на землі зі створеним природою лісовими, мінеральними та іншими ресурсами з професійною участю людини-фахівця. Такі види господарської діяльності потре-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

бують, як правило, певних затрат, інвестицій, а її результати очікуються у перспективі. З погляду застосування в цій діяльності ресурсу праці людини пропонується виділити суб'єкта–виробничника, наприклад, лісника, геолога, геодезиста, який з використанням засобів чи без них приймає участь у ресурсно–дослідному процесі (тобто у процесі, результатом якого є доступ до автогенезного продукту).

Другий напрям охоплює такі види господарської діяльності: 1) здійснення пошуку, відбору придатних для подальшого вилучення природних ресурсів (наукові передбачення, геологорозвідка, геодезичні дослідження тощо) для задоволення певних потреб в них; 2) вилучення з природного середовища наявних у ньому ресурсів (деревини, води, кам'яного вугілля, нафти); 3) первинна доробка ресурсу; 4) підготовка інформації (інформаційного ресурсу) про нього для продажу тощо; 5) збут інформаційного ресурсу.

Другий напрям потребує і суб'єкта–користувача створених природою ресурсів для господарської діяльності, запити якого задовольняються шляхом отримання частки створеного за його участю продукту. Суб'єктом–користувачем і виробничником може бути фізична чи юридична особа.

Другий вид господарських процесів характеризується поєднанням автогенезного виробництва й організованого природно–ресурсного виробництва. Для порівняння також зазначимо, що організоване промислове чи сільськогосподарське виробництво орієнтується на ринок (на споживача). У другому аспекті виробничий процес здійснюється з орієнтацією на відтворення природних ресурсів, збереження довкілля тощо. Якщо брати аспект створення об'єкта користування, або, якщо розглянути вужче, конкретного ресурсу, то слід врахувати, що у цьому виробництві може приймати людина як контролер, охоронець і т.п. (людина–фахівець, державний інспектор тощо).

Процес розвідки родовищ корисних копалин слід розуміти як своєрідний процес виробництва для геологічних підприємств (залежний або частково незалежний від затрат праці фахівців). Але треба визначити, що в цьому процесі є традиційними, за економічною теорією предметами праці, засобами праці. Надра, треба розуміти, – це середовище, де є ресурсні об'єкти, де працює людина, коли досліджує стан цих об'єктів. Корисні копалини, як ресурсні об'єкти, створені без участі людини у підземному середовищі. Людині тільки треба вивчити родовища, що вона може зробити вручну чи за допомогою техніки. При ручному втручанні в надра немає і перетворення предмета праці, і застосування засобів праці, а є процес дослідження продукту самородного – «автогенезного виробництва».

Якщо розглядати аспект геологорозвідки або вилучення, то слід виділяти наступні природні складові, що забезпечують цей процес:

- ресурс природний – об'єкт вилучення (наприклад, нафта, вугілля, вода мінеральна);
- середовище природне, де розміщуються природні ресурси взагалі, у тому числі надра;

– ресурсні об'єкти, тобто частина середовища, де здійснюється безпосереднє використання (відбір, збір, видобуток) ресурсу (свердловина, шахта);

– ресурсоносії (поклади вугілля); в окремих випадках ресурсні об'єкти можуть бути одночасно ресурсоносіями (це стосується сонячної енергії, вітру);

– процес відокремлення ресурсу від ресурсоносія (видобуток нафти, газу, забір води);

тара (різних форм, призначення) тощо.

Крім того, необхідно визначати природокористувача (фізичну чи юридичну особу), його економічне середовище (банки, контрагенти, держава).

Процес вилучення слід розглядати як організований людиною виробничий процес, що здійснюється за потребами у межах ресурсного об'єкта. У процесі вилучення природного ресурсу поряд з ручною працею людини можуть застосовуватися засоби виробництва (техніка, нетехнічні засоби, названі нами процесори). У перспективі, на наш погляд, процес вилучення може здійснюватися тільки технічними засобами, без застосування ручної праці людини. У цьому процесі немає предмета праці людини як речовини, що нею перетворюється у якісно нову, змінює структуру, форму тощо. Нафта чи природний газ підняті на поверхню залишаються першорідними. Забрана з–під землі у виробництво вода залишається нею і т.д. У таких виробничих процесах операції з ресурсами пропонується називати роботою з ними.

Отже, при проведенні пошуково–розвідувальних досліджень і робіт виробничі процеси являють собою не перетворення ресурсу в готову продукцію, а дослідження, можливо з вилученням, ресурсу на предмет подальшого його використання у промислових перетворювальних процесах (плавильних печах, нафтопереробних заводах) або для кінцевого споживання (природного газу, вугілля у домашніх господарствах). Ці процеси проходять з продуктом попереднього «виробництва», незалежного від людини, без її праці, причому й без засобів праці, а не з перетворюваним людиною предметом праці. Тара, в яку збираються зразки корисних копалин, не є засобом праці, а місткість, куди вкладаються продукти специфічного виробництва. Дослідження родовищ може здійснюватися певними методами без втручання людини в надра взагалі (космічні знімки).

Таким чином, ще раз узагальнено відзначимо, що в окремих природних середовищах поточний процес перетворення речовин відсутній. Процеси створення ресурсів природою слід називати самородними (автогенезними), а створені природні ресурси – також самородними. Автогенезне виробництво надрових або лісових ресурсів слід уважати таким, що не має предмета праці. У цьому виробництві є природне середовище (надра, поверхня землі, ґрунти, водні обсяги), ресурсні об'єкти (шахта, свердловина), ресурсоносії (поклад вуглеводнів), ресурс – готовий продукт (нафта, кам'яне вугілля, деревина) «виробництва» природи (утворювальні процеси здійснюються самодіючим способом). В сучасних умовах для людини природне середовище слугує

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

конкретним об'єктом ручної чи технізованої праці, або у перспективі виключного застосування техніки.

Самородні виробництва слід поділити на види: самоутворення (нафти, газу), самоперетворення (окислення), самоочищення. Створені природою, з участю чи без участі людини, ресурси організовано вилучаються для подальшого використання в галузях економіки або побутового застосування.

Схематично організоване дослідження надр для подальшого економічного використання природних ресурсів показано на рис. 1.

Виробничому чи домашньому споживанню ресурсу передують його переміщення до суб'єкта споживання (виробничого підприємства, помешкань).

У відповідно до теоретичних положень прийнято трактувати, як уже узагальнено згадувалося, що перевезення транспортом надрових ресурсів (нафти, вугілля, води, породи) – це виробничий процес, що у ньому є предмет праці (треба розуміти природні ресурси). Але ж, знов–таки, ресурс праці водія вантажного спеціалізованого автомобіля, що перевозить, наприклад, нафту, використовується для управління технічним засобом. А технічні засоби згідно з класичною економічною теорією – це засоби праці. Хоча відмітимо, що доцільна діяльність названих фахівців направлена не на завантажені без них природні ресурси (вантажі, які традиційно треба було б назвати предметами праці) з метою їх перетворення, пристосування і т.п., а на управління технічним засобом. Технічний засіб здійснює переміщення (ресурсів і сам переміщується) в часі й просторі.

Стосовно танкера та йому подібних рухливих і стаціонарних побудов зауважимо, що вони як надто складні мегаконструкції, нами віднесені до ергатичних систем. На них колективи працівників (команди) здійснюють операції, а той і процеси від ручних до автоматичних, з засобами і без засобів, виробничі, невиробничі, основні й допоміжні. Ресурс праці людей застосовується до надрового продукту, до управління рухливою конструкцією (побудовою), до обслуговування її технічної системи, у специфічних виробництвах і т.д.

У виробничих ситуаціях з переміщення природних ресурсів слід уважати, що технічний транспортний засіб – це виробничий об'єкт для праці людини чи колективу або й для розміщення іншого технічного засобу, наприклад, автотранспорту. У виробничому процесі з надровими ресурсами транспортні засоби, як інші технічні засоби, потребують управління з боку людини. Але результатом такого управління є не

речовий продукт, а керована робота техніки, яка виконує певні операції з продуктом природи.

А такий виробничий процес, як транспортування газу чи нафти по магістральних трубопроводах, також проходить без прикладання ресурсу праці людини, причому навіть на дуже великих відстанях. Такі дистанції органами праці людини чи групи людей охопити не можливо. Контроль процесу здійснюється розосередженими контрольно–вимірювальними приладами. Участь людей зводиться до спостереження на різних дистанціях за показниками цих приладів. На наш погляд, згадана сировина, як об'єкт виробничого процесу, не є предметом праці людини. Дії людини з предметом праці, так необхідно б було назвати природний газ і нафту, відсутні. У цьому процесі немає перетворення природної сировини. Продуктом такого виробничого процесу є не новий продукт, а переміщення (що також є виробничим процесом) у часі та просторі не змінюваного за станом й обсягом ресурсу, тобто ресурсу для його подальшого використання за призначенням у виробництві чи побуті людей. До речі, такий своєрідний вид виробничого процесу – передачу ресурсу на відстані – пропонується називати також роботою з ресурсами. Зауважимо, що за людиною залишається функція управління у комплексі процесом трубопровідного транспортування ресурсу.

Отже, на наш погляд, організаційно–технологічними особливостями природно–ресурсного виробництва є:

- наявність таких його атрибутів, як середовище, у якому природа за властивими їй законами створює мінеральні, біологічні ресурси (необроблені);
- довгі періоди створення ресурсу (для конкретних ресурсів їм властиві);
- здебільшого відсутність предмета праці;
- здебільшого може здійснюватися без участі праці людини;
- доступність підземного простору для виконання пошуково–розвідувальних робіт.

Окремо відмітимо, що слід відрізнити поняття активного виробничого використання надрових ресурсів (геологорозвідка), тобто з застосуванням засобів виробництва, ресурсу праці людей тощо, і пасивного використання земельних площ (підбудівлі, споруди, для прокладки доріг тощо), тобто без застосування засобів виробництва, праці людей. У першому випадку має місце підприємницьке використання надрових ресурсів. Тому його, зокрема, необхідно відповідно й оподатковувати, з врахуванням результатів підприємництва. У другому випадку має здійснюватися чинне рентне оподаткування.

			Процесори	Процесори			
Природне середовище	Користувач природного ресурсу	Вилучення ресурсу з природного середовища	Підготовка ресурсу для використання	Транспортування	Ринок	Споживач	
		Грошові кошти	Інформаційне супроводження		Грошові кошти		

Схема організованого дослідження природних ресурсів

Виробничі процеси по промислового вилученню із природного середовища автогенезних ресурсів пропонується поділити на види:

- 1) створення матеріально-технологічної бази;
- 2) вилучення мінеральних ресурсів (видобуток корисних копалин);
- 3) використання водних ресурсів, вітру як силового засобу (для потреб силової і освітлюваної енергетики);
- 4) використання водного чи повітряного басейну як середовища (для потреб розвідки);
- 5) вилучення ресурсів (для виробничих потреб, безповоротне промислове використання водних ресурсів);
- 6) використання природних сил, полів (магнітних, гравітаційних).

Виробничі процеси по перетворенню надрових ресурсів поділяємо на такі:

- 1) перетворення речового ресурсу в інший речовий ресурс (вугілля у брикети, нафти у бензин);
- 2) перетворення речового ресурсу в енергію (вугілля у тепло);
- 3) перетворення одного виду енергії в інший (енергії вітру у механічну силу привода, енергії сонця в електричну) тощо.

Крім того, ми вважаємо, що до виробничих процесів з надровими ресурсами слід відносити: проектно-пошукові роботи; геологорозвідувальні роботи; бурильні роботи; надання супутніх послуг; передача ресурсу у просторі й часі (з глибин землі, на відстань); виконання допоміжних фізичних робіт (вантажно-розвантажувальні роботи); та інші.

Висновки і пропозиції

Отже, природно-ресурсне виробництво слід розуміти як автогенезне (стихийне) чи організоване створення ресурсів,

зокрема надрових, і організоване їх вилучення з середовища та доведення до користувача. Поряд з ним товарне виробництво необхідно розглядати як перетворення природних ресурсів (операційних предметів) у готову продукцію, переміщення її у просторі й часі, а також надання послуг по її використанню.

Викладені теоретичні положення, що стосуються природно-ресурсного виробництва, необхідно включити в окремих розділ теорії ресурсів.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.96 р. – К.: Велес, 2006. – 48 с. (із змінами)
2. Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С. та ін. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України. – К.: РВПС України, 1999. – 716 с.
3. Федоренко В.Г., Ніколенко Ю.М., Діденко О.М. та ін. Основи економічної теорії: Підручник / За науковою ред. проф. Федоренка В.Г. – К.: Алеута, 2005. – 511 с.
4. Кашенко О.Л. Фінанси природокористування. – Суми: Видавництво «Університетська книга», 1999. – 421 с.
5. Основы экономической теории: Учебник / С.В. Мочерный, В.К. Симоненко, В.В. Секретарюк, А.А. Устенко; Под общ. ред. С.В. Мочерного. – К.: О-во «Знання», КОО, 2000. – 607 с.
6. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
7. Статистичний щорічник України за 2005 рік: Держкомстат України. – К.: Консультант, 2006. – 575 с.
8. Основи економічної геології: Навч. посіб. для студ. геол. спец. вищ. навч. закл. освіти / М.М. Коржнев, В.А. Михайлов, В.С. Міщенко та ін. – К.: Логос, 2006. – 223 с.: іл. – Бібліогр: С. 218–222.

Т.М. МЕЛЬНИК,
д.е.н., професор,
О.В. ЗУБКО,

аспірант, Київський національний торговельно-економічний університет

Оцінка рівнів технологічної місткості зовнішньої торгівлі України

Здійснено оцінку та аналіз товарної структури зовнішньої торгівлі України за критерієм технологічної місткості. Виокремлено товарні позиції кожного рівня технологічної місткості, що користуються підвищеним попитом на вітчизняному та зовнішньому ринках. Визначено головні чинники впливу на розвиток зовнішньої торгівлі України. Обґрунтовано необхідність структурних змін зовнішньої торгівлі України на користь високотехнологічної продукції.

Осуществлена оценка и анализ товарной структуры внешней торговли Украины по критерию технологической емкости. Выделены товарные позиции каждого уровня технологической емкости, имеющие повышен-

ный спрос на отечественном и внешнем рынках. Определены главные факторы влияния на развитие внешней торговли Украины. Обоснована необходимость структурных изменений внешней торговли Украины в пользу высокотехнологической продукции.

The estimation and analysis of commodity pattern of Ukraine's foreign trade by the criterion of technological capacity were carried out. Commodity positions of every technological capacity level that have enhanceable demand at domestic and external markets were distinguished. The main factors of influence on the development of Ukrainian foreign trade were certain. The necessity of structural